

TOSHKENT IRRIGATSIYA VA QISHLOQ
XO'JALIGINI MEXANIZATSIYALASH
MUHANDISLARI INSTITUTI

FAN: YER RESURSLARINI BOSHQARISH

MAVZU

09

**TIZIMLI YERDAN FOYDALANISHNING
KONSEPTUAL ASOSLARI**

RO'ZIBOYEV S.B

**Yer resurslarini boshqarish
kafedrasi dotsenti, PhD**

REJA

- 1. Konseptual to'g'risida tushuncha**
- 2. Tizimli yerdan foydalanishning konseptual asoslarini ishlab chiqish .**

МАВЗУНИ МУСТАҚИЛ ЎЗЛАШТИРИШ УЧУН ТАВСИЯ ҚИЛИНАЁТГАН МАНБАЛАР ВА АДАБИЁТЛАР

Асосий:

1. Ben McFarlane, Nicholas Hopkins. **Land Law**: Text, Cases, and Materials. OUP Oxford, 2012
2. М.Х. Рустамбоев ва бошқ. **Ер ҳуқуқи**. Дарслик – Т.: Тошкент давлат юридик институти, 2002. – 237
3. **Земельное право республики Узбекистан**. Учебник. Под. ред. М.Х. Рустамбаева. ҳуқуқи. Т.: ТДЮИ, 2007. -215 стр.
4. А. Нигматов. **Ер ҳуқуқи**. Ўқув қўлланма. – Тошкент.: “Ислом Университети”, 2001. – 191б.
5. А. Нигматов. **Земельное право**. Учебное пособие – Т.: “Ислом Университети”, 2001. – 189 б.
6. **Узоқова Г.Ш. Аҳоли пункти ерларидан фойдаланиш ҳуқуқи. Т.: ТДЮИ, 2006.-117 б.**
7. М. Mirzaabdullaeva, A. Muqimov, Z. Xafizova. **Yer huquqi**, O'quv qo'llanma. -Т.: TIMI, 2016.- 196 б
8. **Земельное право**: Учебник / С.А. Боголюбов, Э.А. Галиновская; Учебник./Под ред. С.А. Боголюбова – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004.-400 стр.

Қўшимча:

1. Ўзбекистон Республикасининг **Ер кодекси**, Ўзбекистон, Т.: 1998
2. Ўзбекистон Республикасининг **қонун ости ҳужжатлари**

Интернет ресурслари

1. [http:// www. cousera.org /](http://www.cousera.org/)
2. <http:// www, harvard.edu/>
3. [http://www, Ziyonet. Uz/.](http://www, Ziyonet. Uz/)

Kontseptual asos nima?

Bu ilmiy sohada yoki gumanistik sohada tergovni rivojlantirish uchun asosiy kontseptsiyalarni yig'ish, tizimlashtirish va taqdim etishning kontseptual asoslari yoki nazariy asoslari deb nomlanadi. Shunday qilib, kontseptual asos tadqiqot ishi yoki tezisning bir qismi ekanligi tushuniladi.

Kontseptual asos, bir tomondan, tadqiqotchining izlanishlariga rahbarlik qilish va kerakli metodologiyani aniqlashga imkon beradi. Boshqa tomondan, bu tadqiqotchi va o'quvchi o'rtasida til va muomala tushunchalari bo'yicha minimal konsensusni o'rnatishga imkon beradi.

Umumiy qoida sifatida kontseptual yoki nazariy asos tadqiqot ishlarida bob yoki bo'lim sifatida kamsitilgan bo'lib ko'rinadi va ish uchun boshlang'ich nuqtani tashkil etadi. Biroq, ba'zi metodologiyalarda kontseptual asos aniqlanmagan yoki kamsitilmagan, ammo kirish qismi sifatida taqdim etilgan.

TIZIMLI YERDAN FOYDALANISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI YARTISHDA MUAMMONING O'RGANILGANLIGI

- Yerlardan foydalanish to'g'risida so'z yuritilar ekan, uni ma'lum bir tizim asosida tashkil etish muhim amaliy ahamiyatga molikdir, negaki iqtisodiyotning barcha tarmoqlari ma'lum miqdordagi yer maydonlaridan foydalanar ekan, umumiy tarzda bu harakat ma'lum tartibda amalga oshirilishi zarur. Demak, tizimli yerdan foydalanish ma'lum konseptual asoslarga egadir.

Ammo yuqorida e'tirof etilganidek O'zbekistonning mavjud yerdan foydalanishi quyidagi asosiy sabablarga ko'ra yer resurslaridan foydalanishda qator hal qilinmagan muammolarning mavjudligi oqibatida yetarli samaraga ega emas: yer resurslaridan foydalanishni boshqarishda ma'lum tizimni mavjud bo'lmasligi, yerlardan oqilona foydalanishni bashoratlash va rejalashtirish hamda yerdan foydalanish tarkibini maqbullashtirishning yo'qligi, yerdan foydalanishda bozor tamoyillarini faol tadbiiq qilinishini yetarli emasligi, yer resurslarini qayta tiklashga yetarli diqqat-e'tiborni berilmaganligi, yerdan foydalanish samaradorligini baholash amaliyotini mavjud emasligi va boshqalar.

Ularni hal qilish yerdan foydalanishni boshqarish hamda jamiyat rivojining bugungi bosqichida yer resurslaridan oqilona foydalanish muammolariga ilmiy asoslangan holdagi yondoshuvni talab qiladi. Shu sababli respublikada bozor iqtisodiyotini vujudga keltirilishi sharoitida tizimli yerdan foydalanishning konseptual asoslarini ishlab chiqish talab qilinadi. Bu quyidagi muhim vazifalarni hal qilishni ko'zda tutadi:

1. Quyidagi muammoli masalalarning yechimi yerdan foydalanishga ijtimoiy-iqtisodiy voqeylik sifatida tizimli yondashuv zarurligini asoslashni talab qiladi. Yerdan foydalanish o'z ichiga abstrakt-moddiy xarakterdagi ikkita asosiy kichik tizimni olgan yaxlit tizim sifatida qaralmog'i zarur: mamlakat yer resurslari va yerdan foydalanishni integratsion boshqarish. Yerdan foydalanish tizimi ko'p sonli tashkil etuvchi elementlarni o'z ichiga olgan yetarli darajadagi murakkab tizimdir. Yerdan foydalanish uchun nainki uning elementlari o'rtasidagi aloqalar va munosabatlar xarakterlidir, balki atrof-muhit bilan uzviy bog'liqlikda, o'zaro munosabatda yerdan foydalanish o'zining yaxlitligini namoyon qiladi. Shu jihatdan yerdan foydalanish tizimi tabiatdan foydalanishning kichik tizimi sifatida mavjud bo'ladi va boshqariladi. Yerdan foydalanish-tabiat va jamiyatning mavjud qonunlaridan ongli ravishda foydalanish asosida ob'yektiv tarzda rivojlanayotgan jarayonlarni boshqarish uslublari hamda jamiyat tomonidan yerlardan doimiy, sikllik asosda va ko'p maqsadli foydalanish tizimidir.

2.Yer resurslaridan oqilona va samarali foydalanishni ta'minlashning muhim qirradi-yerdan foydalanishning davriyligini hisobga olishdir.

Tizimli yerdan foydalanish nuqtai nazaridan yer resurslaridan foydalanishning har bir to'la qayta ishlab chiqarish davrida ulardan foydalanishning uchta asosiy bosqichlarini (etaplarini) ajratish zarur: yer resurslarini taqsimlash va qayta taqsimlash; ulardan to'g'ridan-to'g'ri foydalanish; yer resurslarini takroriy ishlab chiqarish (tiklash).

Yerlarni taqsimlash (qayta taqsimlash) yerdan foydalanishning maqsadli mohiyatini, shu jumladan jamiyat faoliyatining turli sohalarida, iqtisodiy tarmoqlarda, tarmoq ichida, yuridik va jismoniy shaxslar o'rtasida yer maydonlarining taqsimotini aniqlovchi boshlang'ich etap xisoblanadi. Bu yerda ichki iste'mol hamda eksport maqsadlari uchun mahsulot ishlab chiqarishni hisobga olgan holda yerdan foydalanish tarkibini maqbullashtirishga manba yaratiladi. Yerlardan to'g'ridan-to'g'ri foydalanish bosqichi mahsulot ishlab chiqarish va iqtisodiy, ijtimoiy, rekreatsion, ekologik xarakterlardagi xizmat ko'rsatish hamda texnologik, axborot, resurs, moliyaviy, tadbirkorlik va marketing ta'minoti bilan bog'liq.

3.Mamlakat iqtisodiyotini bozor munosabatlariga o'tishi yer munosabatlarini isloh qilishning ob'yektiv zaruriyatini tug'dirdi.

Respublikada boshlangan yer islohoti yer uchastkalariga bo'lgan huquq turlarini kengaytirish, yerdan foydalanishning pulliligi, ijaraviy yer munosabatlari, yerda xo'jalik yuritishning turli-tuman tashkiliy-huquqiy shakllarini yaratish, xususiy yerdan foydalanish va hokazolar kabi yer munosabatlarining muhim tomonlarini qamrab oldi. Yer munosabatlarining amalga oshirilayotgan islohoti mamlakatdagi iqtisodiy o'zgarishlarning oqimida ro'y bermoqda va u boshlang'ich davrida nisbatan agrar xo'jalikka ega edi. Iqtisodiy islohotlarning bugungi bosqichida yer munosabatlarini isloh qilish uning ancha chuqur mohiyatini-yerga bo'lgan mulkchilik munosabatlarini qamrab oldi. Prezidentimiz Farmoni yuridik shaxslar va O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining bino va inshootlari bilan band bo'lgan yerlari (2007yil1.01dan)ni xususiy lashtirishga asos soldi

4.Tizimli yerdan foydalanishning muhim muammolaridan biri-uning tarkibini maqbullashtirishdir. Maqbullashtirish deganda, jamiyat faoliyatining tarmoqlari o'rtasida yer resurslarini shunday taqsimoti tushuniladiki, bunda, bir tomondan, jamiyat to'la tarzda hamda yer munosabatlarining alohida sub'yektlarini barcha zaruriy talablarini qondiradigan, ikkinchi tomondan esa mamlakat yer resurslaridan foydalanishning maksimal umumiy samaradoligiga erishiladigan tarmoqlararo yer resurslarini taqsimlashdir. Ushbu maqsadda jamiyat hayotining ijtimoiy sohasini, mamlakat iqtisodiyotini yer resurslariga bo'lgan talablari, rekreatsion hamda tabiatni muhofazalash yerlariga zaruriyatlari belgilanadi. Yerdan foydalanish tarkibini maqbullashtirish mamlakat yer resurslaridan foydalanishni boshqarish va rejalashtirish jarayoni bilan uzviy bog'liqdir.

5.Yer resurslarini qayta tiklash ham tizimli yerdan foydalanishning muhim muammosidir. Iqtisodiyotda (qishloq va o‘rmon xo‘jaligi bundan mustasno) hamda ijtimoiy sohada yer ishlab chiqarish vositasi yoki kenglik operatsion asos vazifasini bajaradi, yerdan foydalanishning to‘la qayta tiklanish davri bir necha yilni yoki o‘n yillarni tashkil etadi. Shu sababli ham uni qayta tiklash muammosi bu yerda unchalik muhim emas. Shu bilan bir vaqtda bu muammo iqtisodiyotning agrar sohasida juda ham dolzarblashgan. Bu yerda, birinchidan, yer asosiy ishlab chiqarish vositasi hisoblanadi va mahsulot ishlab chiqarish tuproqlar unumdorligini ishlab chiqarish iste‘moli bilan bog‘liq, ikkinchidan, keyingi ishlab chiqarishni yuritish oldin iste‘mol qilingan tuproq unumdorligini tiklashni talab qiladi, uchinchidan, yerdan foydalanishni to‘la qayta tiklanish davri bu yerda anchagina qisqa-qishloq xo‘jaligi yoki kalendar yilini tashkil etadi. Mamlakat iqtisodiyotini rivojlanishida qishloq xo‘jaligining rolini e‘tirof etgan xolda qayd kilish zarurki, qishloq xo‘jaligi yerlarini qayta tiklanishi, birinchi navbatda, o‘zini tezlik bilan tiklanishini talab qilinadigan tizim, yerdan foydalanishning dolzarb muammosi hisoblanadi.

6. Tizimli yerdan foydalanishning muhim muammolaridan biri- uning samaradorligini baholashdir. Bugungi kunga qadar u respublikada o'zining amaliy yechimini topmagan. Jamiyatda yerdan foydalanishning ko'p maqsadli xarakteri o'z ichiga iqtisodiy, ijtimoiy, rekreatsion, ekologik kabi yerdan foydalanish turlarining jamlangan samaradorligi bilan bog'liqdir. Samaradorlikni baholashning mavjud emasligi mamlakat yerdan foydalanishini samaradorligi to'g'risida fikr yuritishga, yer resurslaridan foydalanishda to'la qayta tiklanish davrini samaradorligini qiyosiy baholashni amalga oshirishga, ulardan foydalanish samaradorligini oshirish bo'yicha tadbirlarni amalga oshirishga, yer resurslaridan oqilona va samarali foydalanishni bashoratlash va rejalashtirishni o'tkazishga imkon bermaydi. Demak, bozor munosabatlari rivojlangan sharoitda tizimli yerdan foydalanish mamlakat yer resurslaridan foydalanish samaradorligini alohida turlarini hamda jamlangan tarzda har yilgi baholashni amalga oshirishni ko'zda tutadi.

Yerdan foydalanishning barcha yuqorida sanab oʻtilgan konseptual asoslari shunday amalga oshirilsagina yer resurslaridan oqilona va samarali foydalanishni taʼminlaydi. Shu munosabat bilan bozor sharoitida zamonaviy yerdan foydalanishning quyidagi konsepsiyasi shakllantiriladi: yerdan foydalanish rivojlanayotgan bozor iqtisodiyotini hisobga olgan holda yer resurslaridan foydalanish usullariga hamda ularni toʻla qayta tiklanish davrini boshqarish uslublariga tizimli yondoshuv asosida amalga oshirishi zarur.

***Этиборларингиз учун
рахмат!***